

року. Суд вирішив, що має юрисдикцію щодо розгляду скарг проти Росії з порушення прав людини на територіях сходу України, бо вони вже перебували під фактичним контролем РФ. Справу, яку ще називають «великим процесом щодо Донбасу» ЄСПЛ розпочав на міждержавну скаргу України й Нідерландів. Розгляд справи по суті – попередю, однак визнання Євросудом своєї юрисдикції щодо розгляду цієї справи проти Росії українська сторона вважає своєю проміжною перемогою [3].

Що стосується скарг Уряду Королівства Нідерландів, ЄСПЛ встановив, що збиття літака рейсу МН17 відбулося повністю в межах території, що була захоплена російськими окупаційними адміністраціями. Він також встановив, що кропітке кримінальне розслідування інциденту, що мало місце в рамках міжнародної спільної слідчої групи (“JIT”), значною мірою прояснило обставини збиття літака рейсу МН17. Не було свідчень зіткнень за встановлення контролю на територіях, які мали відношення до місця запуску ракети чи місця падіння літака, що давало б підстави стверджувати, що подальший контекст хаосу виключав можливість встановлення юрисдикції. Тому скарги підпадають під територіальну юрисдикцію росії.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004
2. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини, <https://minjust.gov.ua/>
3. Сайт ЄСПЛ <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c>

Гльницький Михайло Миколайович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ШВИДКОГО ДОСУДОВОГО РОЗЛІДУВАННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Найважливішою ознакою, що характеризує розслідування кримінальних правопорушень, є його пізнавально-пошукова спрямованість, адже дослідження обставин події здійснюється за допомогою виявлення інформації, від першоджерел – до інформації з «третьої руки». Одним із понять, що використовуються для позначення цього процесу, є поняття «розслідування кримінальних правопорушень». У традиційному розумінні «розслідування»

передбачає з'ясування обставин, які підлягають встановленню у конкретному кримінальному провадженні та можливість подальшого ухвалення судового рішення на їх основі.

Ряд вітчизняних науковців отожднюють процес розслідування з дослідженням, адже при досудовому розслідуванні слідчий, дізнавач зобов'язані діяти всебічно, повно та об'єктивно. І повною мірою підтвердити цю тезу можна проаналізувавши характер проведеного під час досудового розслідування «дослідження кримінального правопорушення». Так, за відсутності відомостей про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, слідчий, дізнавач здійснюючи розслідування, не тільки нікого не звинувачує, а в ряді випадків і не підозрює, тобто він проводить дослідження, в ході якого вживаються заходи для встановлення обставин кримінального правопорушення та винного [6, с. 119-125]. Тим самим здійснюється розслідування у кримінальному провадженні, і воно не пов'язане з кримінальним переслідуванням конкретної особи. Тільки об'єктивна діяльність слідчого, спрямовану встановлення всіх обставин, дозволяє прийняти правильне і справедливе рішення під час досудового розслідування й надалі.

Крім того, навіть після встановлення особи, винної у скоєнні кримінального правопорушення, та наявності достатніх доказів для залучення особи як обвинуваченого, слідчий продовжує збирання не лише обвинувальних, а й виправдувальних доказів. Так, ст. 91 КПК України встановлює, що у кримінальному провадженні підлягають доказуванню обставини, що виключають кримінальне правопорушення і караність діяння, що пом'якшують покарання, а також обставини, які можуть спричинити звільнення від кримінальної відповідальності та покарання [2]. Часом дуже важко, а іноді неможливо розмежувати діяльність слідчого, дізнавача на обвинувальну чи виправдувальну, так як вона виконувалася за уніфікованою формою та в однаковий період часу.

Розслідування повинно бути не тільки повним і неупередженим, а й максимально швидким, оскільки на процес розслідування істотно впливають зміни в обстановці та навколишніх предметах. При цьому вони можуть бути створені як навмисне (наприклад, зацікавлена особа знищує сліди кримінального правопорушення), так і без будь-якого наміру (наприклад, втрата слідів кримінального правопорушення внаслідок впливу атмосферних опадів). Втрата стосується як матеріальних (сліди пальців рук на полотні дверей, сліди гальмування автомобіля на проїжджій частині тощо), так і ідеальних (спогади, відомості про прикмети правопорушника, обстановку під час скоєння кримінального правопорушення тощо) слідів. При зволіканні найважливіші відомості можуть безповоротно зникнути або настільки

змінитися, що не матимуть доказового значення, тому часовий проміжок між скоєнням кримінального правопорушення та початком досудового розслідування повинен бути мінімальним. Чим він коротший, тим більше шансів, що необхідна інформація надійде у розпорядження органів досудового розслідування, і, як наслідок, вища ймовірність встановлення винного, що забезпечить захист прав, свобод, законних інтересів учасників кримінального провадження. Ще в 1766 р. Ч. Беккарія зазначив, що «чим швидше слідує покарання за кримінальне правопорушення, чим ближче до нього, тим воно справедливіше, тим воно корисніше» [8, с. 128-129]. Тому від компетентних органів держави потрібна оперативна та рішуча реакція на інформацію про скоєне або підготовлене кримінальне правопорушення шляхом початку досудового розслідування.

Окремі автори поняття «швидкість» називають «фундаментальною» умовою побудови та проведення всієї процесуальної діяльності у кримінальних провадженнях [5, с. 19]. Ця умова є особливо важливою для досудового розслідування у зв'язку з тим, що ця стадія кримінального процесу є найбільш наближеною за часом до моменту вчинення кримінального правопорушення. З самого початку досудового розслідування необхідно забезпечити максимальну рухливість та оперативність у збиранні доказів, необхідних для встановлення істини. У свою чергу, несвоєчасність ускладнює розслідування, підриває авторитет, формує думку про професійну некомпетентність правоохоронних органів, породжує до них недовіру, а зрештою призводить до порушення прав учасників кримінального провадження. Тому доцільність якнайшвидшого реагування на факт кримінального правопорушення беззаперечна.

Зі зазначеним аспектом оперативності розслідування тісно пов'язаний і інший, відповідно до якого дотримання вимоги швидкості виявляється вирішальним чинником у дослідженні кримінального правопорушення з позиції дотримання прав і свобод людини і громадянина, учасників кримінального провадження. Невиправдані затримки суперечать інтересам як правосуддя в цілому, так і окремих учасників кримінального процесу: потерпілого, цивільного позивача, підозрюваного, обвинуваченого та ін., щодо охорони їх законних інтересів, забезпечення реалізації ними прав та виконання обов'язків.

Досудове розслідування повинно здійснюватися без невинувачених затримок у строки, що дозволяють оптимально забезпечити право особи на судовий захист. Важливість цього положення особливо наголошується у міжнародному законодавстві встановлено, що «затримка у розкритті кримінальних правопорушень веде до дискредитації кримінального права та позначається на належному відправленні правосуддя» [4]; у обвинуваченого є право

«бути судимим без невиправданої затримки» [3]; розгляд справи має відбуватися «в розумний строк» [1].

Отже, в силу основного положення про права і свободи людини і громадянина як вищу цінність та обов'язок держави щодо їх визнання, дотримання та захисту органи державної влади повинні здійснювати свою діяльність, дотримуючись прав і свобод, а у разі їх порушення забезпечувати максимально швидке та повне їх відновлення.

Аспект швидкості досудового розслідування безперечний, за всієї важливості його не можна абсолютизувати. Швидкість розслідування має здійснюватися у взаємозв'язку з всебічністю, повнотою і неупередженістю. Існуючи в єдності, зазначені елементи завдання кримінального провадження врівноважують один одного, не даючи жодному з них бути превалюючим.

Список використаних джерел

1. Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. Прийнята Радою Європи 04 листопада 1950 року та ратифікована Україною 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України станом від 06.11.2022 / Верховна Рада України. 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.04.2023).

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року та ратифіковано Україною 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

4. Рекомендація № R (87) Комітету міністрів Ради Європи державам- членам щодо спрощення кримінального правосуддя. URL: <http://cons.parus.ua/map/doc/00UU37DAA4/Rekomendatsiya--6--87-18-Komiteta-ministrov-Soveta-Evropy-gosudarstvamchlenam-Otnositelno-uproscheniya-ugolovno-go-pravosudiya.html?a=1JY0S>

5. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування: навч. посібник / О. П. Бойко, О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, Н. П. Черняк. – Дніпро: ДДУВС, 2017. – 84 с

6. Тертишник В. М. Lex simulate та нові колізії доказового права. Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професорів В. П. Бахіна, В. К. Лисиченка, І. Я. Фрідмана, 26 березня 2021 року. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. С. 119– 225.

7. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>.

8. Чезаре Беккарія. Про кримінальне правопорушення та покарання: переклад. з італ. — К.: Ін-Юре, 2014. 240 с.

Катеринюк Віктор Вікторович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ВИКРИВАЧІВ, КОНФІДЕНТІВ ТА ІНШИХ ОСІБ ДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Тема співпраці правоохоронців з громадянами під час виявлення, розкриття і розслідування злочинів є достатньо розробленою. Ефективність такої співпраці розкрита у працях українських та іноземних вчених, зокрема Є.Є. Гречина, М.Л. Грїбова, О.І. Козаченка, В.В. Матвійчука, І.І. Мусїєнка, Д.Й. Никифорчука, А.В. Савченка, Е.В. Kruisbergen, J.E. Ross та інших. Окремі процесуальні аспекти залучення громадян до проведення негласних слідчих (розшукових) дій розглядалися К.В. Антоновим, Н.В. Неледвою, Д.Б. Сергєєвою, Я.О. Тализіною та іншими.

Однак у науковому середовищі досі триває дискусія щодо визначення місця і ролі конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні. Цю дискусію можна пояснити впровадженням у Кримінальному процесуальному кодексі України інститутів негласних слідчих (розшукових) дій та конфіденційного співробітництва, які є більш притаманними оперативно-розшуковій діяльності, а також відсутністю належного нормативно-правового регулювання інституту конфіденційного співробітництва на рівні Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

До 2012 року проведення оперативно-розшукових заходів та використання конфіденційного співробітництва було прерогативою виключно оперативних підрозділів. Тактика, форми і методи, особливості процесуального оформлення та документування злочинів були недоступними переважній більшості учасників кримінального процесу. Однак після отримання слідчими права на проведення негласних слідчих (розшукових) дій їх проведення стало звичайною і доволі поширеною практикою під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Поширення практики проведення негласних слідчих (розшукових) дій у сукупності із нормами кримінального